

ЈОВАНА КОСТИЋ

ПОЕТИКА ПЕСМЕ У ПРОЗИ КОНСТАНТИНА КАВАФИЈА

На путу ка песничкој самоспознаји, који је трајао од 1882, када је написао своју прву песму, до 1933, када је умро у својој вољеној Александрији, Кавафи ће више пута променити доживљај самога себе као ствараоца. Испрва је себе називао „песником старости”, подразумевајући заробљеност у садашњости и робовање сећањима, истичући тако носталгичну и елегичну ноту својих стихова. Затим је, sazревајући, приметио: „Ја сам историјски песник. Никада не бих могао да напишем роман или позоришни комад; али осећам у себи сто двадесет пет гласова како ми говоре да бих могао да пишем историју.”¹ Пред сам крај живота, 1930. године, у једном интервјуу је себе описао као „исувише модерног песника, песника будућих генерација, чија поезија неће бити затворена у библиотекама као део историјског сведочења развоја модерне грчке књижевности”.

Од Лоренса Дарела добија титулу „песника града”, захваљујући Александрији која је за овог песника непресушна инспирација за историјске, уметничке и еротске теме његове поезије.

Кавафијево песничко памћење сеже дубоко до антике и византијског IV века, где медитира над традицијом свог националног носећи на себи судбине маргинализованих историјских личности (Јован Кантакузин, Дарије, Антоније...). Подједнако се обрађајући свима, он ствара поезију за сва времена, говорећи гласом који ће одјеке из прошлости довести у везу са универзалним проблемима читаоачеве свакодневице. Иако хеленство остаје присутно као кон-

¹ George Seferis, *On the Greek style: selected essays in poetry and Hellenism*, The Bodley Head, London 1967, 137.

текст, у свом песништву Кавафи остаје критичан према својој традицији, морално провокативан, затворен у простору, ретко се осврћући на природу; социјално неприлагођен, у песништву тражи искупљење. Претежно је заступљен модеран, ироничан, аналитички, компаративни однос према историјском искуству. Трага за пролазношћу и будно прати укореењеност прошлости у садашњости, што оставља елегичну једноставност у његовим стиховима. Трагајући за истином, он у Александрији остаје заробљен, заједно са људским судбинама, њиховим искуствима и минулим временима. Упркос томе, глас песника је миран, јасан, суздран, без сувишне патетике и заноса, што га одваја од грчких савременика.

Кавафи је био свестан да ствара испред свог времена. Иако га је 1903. године Григориос Ксенопулос представио атинској публици, до 1918. Кавафијева поезија није наишла на шири одзив, већ на оштру критику из многих разлога. Проблематичан је био његов језик, представљао је мешавину димотике и катаревусе, што се није уклапало у димотички покрет; стил му је окарактерисан као сувише прозаичан, а замеран му је и недостатак идеализације, као и смеле еротске алузије.

Управо због ове замеране прозаичности, Шејмус Хини оцењује да Кавафијеве песме преживљавају транзицију из грчког језика у друге боље од већине других песама. Један од разлога је интересовање за њихов садржај, хомоеротска љубав у егзотичним окружењима, несреће тирана, различите испреплетене судбине – избором оваквих тема песник је био спреман да убеди европску публику у сопствени геније. Хини сматра да је проза која прожима Кавафијеву поезију оно што је чини погодном за превођење.

Оно што је Кавафи одбијао јесте да подучава, даје интервјуе и пише прозу. Никада није подучавао, интервјуе је давао ретко, али прозу јесте писао. Од 1882. до 1930, Кавафи пише прозне текстове различитог жанра на грчком и на енглеском језику који са собом носе широк спектар тема и начина приповедања, од лирских есеја до новинских текстова. Кавафијева сабрана проза у издању Мајкла Пиериса броји 64 прозних ставки, од којих је за ауторовог живота објављено 28. Преведених на друге језике је 40, од којих 12 за време Кавафијевог живота. Три текста су политичка (два о дебати о Мермеру² и једна о кипарском питању – избегавање јединства с Грчком). Написао је и лингвистички есеј, али с обзиром на тему овог есеја (о бици за катаревусу), он се такође може сврстати у политичке. Такође, расправља о проблему „завршног ни” у

² Партедонски мермер или Елгинов мермер – мермерни скулптурални украси атинског Партедона које је ерл од Елгина однео у Енглеску 1803. године.

граматици (τη-την, нпр.). Његова проза доноси идеје које, кроз компаративни приступ, одају ширину тумачења, паралелно тражећи грчке утицаје код Шекспира, откривајући везе између писаца различитих традиција (Хомер, Данте, Тенисон, Шилер, Ли Хант, Браунинг, Китс, византијски песници). Према Питеру Џефризу, преводиоцу Кавафијевих песама у прози, Кавафијеви рани есеји у контакту су са фолклорним наслеђем. У њима видимо песниково интересовање за фолклор и народне песме, где проналази древне обичаје и наглашава квалитет традиције и националног генија. Између осталог, писао је и есеје на тему Тројанског рата, памфлете за Александријски музеј, синопсис Лукијановог сатиричног есеја, есеј о Софистима... Када је реч о књижевним текстовима, написао је „Εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας”³ (1882), причу у којој се Кавафи први пут окушао у поовско-бодлеровској атмосфери. Прича је смештена у 19. век, у предграђе Александрије. Мистериозни човек одевен у црно одело и са сламнатим шеширом на глави одводи главне ликове у потрагу за скривеним благом. „Како је Рената Лавањини истакла у свом коментару Кавафијеве приче, овај мистериозни посетилац производ је Кавафијевог читања Китсове, Бодлерове и Поове поезије.”⁴ Ову причу, уз немалу дозу подсмеха, Питер Џефриз описује као „засновану на бизарној претпоставци да би се сваки Грк, када би му дух обећао да ће га одвести на место где је благо скривено, плашио да прихвати понуду”.⁵

У периоду од 1894. до 1897. Кавафи је написао три песме у прози. Ово је период Кавафијевог стваралаштва у ком су осетна превирања између романтизма и симболизма, и где он већину својих песама одбацује услед општег незадовољства песничким изразом. Оно што је заједничко свим Кавафијевим песмама у прози јесте метафоричност која, прожета дубоким симболизмом и сатиром, прераста у алегорију. Све мотивски различите, имају за циљ да покажу неприлагођеност субјекта, његову несхваћеност и изолованост од стране друштва и владајућег мишљења. Иако Питер Џефриз тврди да не постоји проблем у дискутовању о Кавафијевој прози без угледа на његову лирику зато што већина његове прозе има врло мало контакта са његовом лириком или је чак уопште нема, и да су Кавафијеве песме у прози „претенциозне”, те да су неуспели покушај доказивања сопствене генијалности од стране Кавафија, покушаћу да докажем супротно, позивајући се на не-

³ Предео на енглески Џејмс Мерил (James Merrill, *In broad daylight*. У: *Grand Street*, Vol. 8, Spring 1983); такође објављено у: James Merrill, *Collected Poems*, Knopf 2004.

⁴ G. W. Bowersock, *From Gibbon to Auden: Essays on the Classical Tradition*, Oxford University Press, 2011, 157.

⁵ <http://www.newrepublic.com/book/review/cavafy-prose-peter-jeffreys>.

оспорне везе како између Кавафијевих песама у прози и његове лирике, тако и између лирике и песме у прози представника европске поезије. Прилажем сопствене преводе песама у прози „Батаљон Уживања”, „Бродови” и „Одежде”.

БАТАЉОН УЖИВАЊА

Не говорите о кривици, не причајте о одговорности. Када пролази Батаљон Уживања, уз музику и барјаке, када задрхте и затрепере чула, само ће се неразуман и онај који нема поштовања држати на удаљености, само се такав неће устремити на ову дивну експедицију која маршира ради освајања задовољства и страсти.

Сви морални закони – појмовно лоши, лоше применљиви – ништавни су и не могу да опстану ни за тренутак, када Батаљон Уживања пропарадира поред уз музику и барјаке.

Не допусти никаквим скривеним врлинама да те задрже. Не веруј да те некакав дуг обавезује. Твоја обавеза је да се предајеш, да се увек предајеш Чезњама, најсавршенијим створењима савршених богова. Твоја обавеза је да се регрутујеш у верног војника чистог срца када пролази Батаљон Уживања.

Не затварај се у своју кућу и не заноси се теоријама о праведности, веровањима о награди које је створило несавршено друштво. Не реци: „Колико вреди мој труд, толико права имам да уживам.” Како си живот наследио и ниси учинио ништа да га завредиш, тако је и Уживање наслеђе. Не затварај се у свој дом, већ држи прозоре широм отвореним, како би могао да чујеш прве одјеке топота војника, када стиже Батаљон Уживања уз музику и барјаке.

Не допусти да те обману приче неверника када кажу да је службовање опасно и мучно. Служење Уживању је непрекидно весеље. Исцрпљује те, али уз чудесну опијеност. И, коначно, када колабираш на том путу, чак ћеш и тада бити завидне среће. Када прође твој погреб, Форме које су твоје чежње обликовале бацаће кринове и беле руже на твој ковчег, олимпски богови подићи ће те на своја рамена и сахраниће те на Гробљу Идеала на коме блистају у белини маузолеји поезије.

БРОДОВИ

Из Фантазије на Папир. Тежак је прелаз, опасно је море. На први поглед, растојање се чини малим, а ипак, толико дугачак је пут, и погубан за бродове који га прелазе.

Први губитак проистиче из слабе, крте природе робе коју превозе бродови. На тржницама Фантазије, већина најбољих ства-

ри израђена је од финог стакла и прозрачних плочица, али, и поред све пажње овог света, многе се ствари сломе на путу, док се многе разбију при истовару на копно. Осим тога, сваки овакав губитак ненадокнадив је, будући да је бесмислено да се брод врати и да се натовари стварима које су идентичне сломљенима. Немогуће је пронаћи исту ону продавницу где су ствари купљене. На тржницама Фантазије, трговачке радње су велике и раскошне, али нису дуговечне. Њихово пословање је кратког века, оне робу распродају брзо и у моменту се распрше. Веома је ретко за повратнички брод да пронађе исте превознике са истом робом.

Други губитак проистиче из носивости бродова. Они испловљавају из лука имућних континената претоварени, а затим, када се нађу на отвореном мору, принуђени су да одбаце део терета како би остатак спасили. Тако да скоро ниједан брод не успе да пренесе неокрњено благо које је натоварио. Одбачене ствари несумњиво су оне од најмање вредности, али некада се деси да морепловци, у великој журби, погреше и баце у море драгоцене предмете.

Када бродови стигну у белу папирну луку, захтевају се нове жртве. Долазе цариници и процењују продукт по продукт, разматрају треба ли их истоварити, одбијају да дозволе остатку да буде искрцан, и од тих продуката само мале количине прихватају. Ова држава има своје законе. Слободан улаз није дозвољен свим продуктима, а кријумчарење је забрањено. Увоз вина се спречава, будући да се на континентима из којих бродови долазе производе вино и алкохолна пића од грозђа које успева и сазрева на благороднијим температурама. Цариници уопште не подносе ова пића. Исувише су опојна. Не пријају свима. Поврх свега, постоји једна локална фирма која држи монопол над винима. Производи течности које имају боју вина а укус воде, тако да можеш да их пијеш целог дана, а да се нимало не ошамутиш. Реч је о старој фирми. Ужива велики углед, а њене деонице увек су прецењене.

Али, треба да будемо задовољни када бродови уплове у луку, чак и са свим овим жртвовањима. Зато што, после свега, уз пажњу и много бриге, ограничава се број сломљених или одбачених делова робе током путовања. Такође, државни закони и царински закони јесу умногоме тирански, али нису у свему оспоравајући, па се велики део терета, ипак, искрцава. Ни цариници нису безгрешни: велики део задржане робе пролази у сандуцима с обмањујућим етикетама, на којима пише једно а садрже друго, у себи носе добра вина за одабране гозбе.

Нешто друго је тужно, веома тужно. Када пролазе циновски бродови са коралним украсима и јарболима од абоноса, са раширеним великим заставама, белим и црвеним, крцати драгоцено-

стима; бродови који се уопште ни не приближе луци, или зато што је сва роба коју на себи носе забрањена, или због тога што лука нема довољну дубину да их прими. Настављају својим путем. Погољан ветар дува у њихова свилена једра, златни прамац пресијава се на сунцу у свој својој слави, а они се удаљавају мирно и величанствено, одлазећи заувек од нас и од наше скучене луке.

На срећу, овакви бродови врло су ретки. Тек два, три видимо у свом животу. Заборавимо их брзо. Што је визија блештавија, то је бржи њихов заборав. А када прође неколико година, једног дана док будемо седели непомични гледајући у светлост или ослушкујући тишину – случајно ће се у слух наше душе вратити ти звучни стихови; не препознајемо их од самог почетка, те мучимо наше сећање како бисмо се подсетили где смо их раније чули. После доста напора, буди се стара успомена, присећамо се да су те строфе део певања које су појали морепловци, лепи као хероји из Илијаде, док су ти велики, ти чудесни бродови пролазили и наставили са путовањем – ко зна куда.

ОДЕЖДЕ

У један ковчег или у један комад намештаја од скупоцене ебоновине затворићу и сачуваћу одежде свог живота.

Одећу азурну, затим црвену, одећу најлепшу од свих. А потом одећу бледожуту. И, напослетку, поново одећу азурну, али избледелу у односу на претходну.

Сачуваћу је побожно и са много туге.

Када будем носио црнину и када будем боравио у једној црној кући, у једној мрачној соби, отвараћу каткад тај ковчег с радошћу, са жудњом и очајањем.

Гледаћу ту одећу и сећаћу се тог великог празника – који ће до тог тренутка већ бити потпуно окончан.

Потпуно окончан: намештај разбацан без реда по дворанама. Тањира и чаше разбијени по земљи. Све свеће догорене до краја. Све вино попијено. Све званице већ отишле.

Покоји уморни боравиће потпуно сами, као и ја, унутар мрачних кућа, а они уморнији отићи ће на починак.

*

Појавом песме у прози долази до новог облика изражавања, исказивања лирике прозним изразом. Занимљиво је да је тачну генезу, дакле порекло овога облика, немогуће утврдити; њен основни израз није стих већ исказ, односно реченица. „Веза између

песме у прози и лирике, као и лирско-ритмичке прозе, огледа се и на тематској равни: најчешће је исповедна, медитативна, молитвено-религиозна, љубавна, дескриптивна⁶, али обухвата и спољашњу форму, која се препознаје по присуству многобројних реторичких поступака и фигура. Песма у прози, иако по форми кратка, не губи на слојевитости, нити оскудева у лирским елементима у односу на лирску поезију. Она „у себи носи темељну противречност између стихова, с једне стране, и прозног исказа, реченице, с друге стране.”⁷ Песма у прози временом ће постати „идеална могућност за ослобађање од крутих норми тзв. везаног стиха, приближавајући се истовремено слободном стиху, односно другим кратким прозним формама, које су по структури најближе песми у прози, а то су цртица, запис, кратка прича, параболо, анегдота.”⁸

Како су многи критичари Кавафија већ приметили, његову лирску поезију красе стихови са јампском тенденцијом, али и осећај прозног израза, што стих чини слободнијим а доживљај приснијим, као да смо сведоци интимног приповедања песниковог. Кавафијеве песме у прози могу се окарактерисати као медитативно-филозофски записи, аутопоетички јер можемо приметити да говоре о његовом стваралаштву, и метапоетички јер алудирају на читалачку публику и изискују поистовећивање са текстом и његово присвајање и разумевање.

У аутопоетичкој песми „Батаљон Уживања” песник говори о милитантом освајању поезије, њеној неумољивости и јачини коју она може да изазове ако јој се препустимо. Са строгог персирања у првим стиховима, песник суптилно са читаоцем прелази на „ти”, тражећи у њему саучесника, дајући му упутства како да његову поезију прихвати чистог срца. Кавафи овде инсистира на ослобађању од пуританизма, лажног морала и стега које друштво намеће. Пропагира слободу и отворену мисао у стваралаштву, јер је за њега стварање крвава, тешка борба након које следи награда. Сегмент песме у којој је реч о животу и наслеђу, изједначавању живота и уживања, филозофски је. Како смо приметили читајући Кавафијеву хедонистичку лирску поезију, за песника живот јесте уживање, чулно задовољство које не сме бити стављено у други план. Присетимо се Кавафијеве песме „Жеље”:⁹

⁶ Бојана Стојановић Пантовић, *Песма у прози или прозаида*, Службени гласник, Београд 2012, 13.

⁷ Бојана Стојановић Пантовић, „Песма у прози као двострука родовска фигура”, *Зборник Мајице српске за књижевност и језик*, књ. 51, 2003, 686.

⁸ Исто.

⁹ Константин Кавафи, *Песме*, прев. Ксенија Марицки Гађански и Иван Гађански, Танеси, Београд 2009, 85.

*Као дивна њела мртвих који нису остварили
и која су, у сузама, зајворили у сјајни маузолеј,
с ружама код главе и код ногу с јасминима –
иако изгледају и жеље које су прошле
не остваривши се; а да ниједна није
није била удосијојена уживања ноћи нији њом
обасјаноџ јуира.*

Тела мртвих су дивна и млада, симболизују изгубљене прилике, а искуство изгубљеног појачавају песничке слике цвећа и величанствене гробнице. У песми „Жеље” прилике су изгубљене, док у „Батаљону Уживања” још увек постоји нада. Маузолеј у овом случају не симболизује изгубљено, већ оно што је овенчано славом достојном богова, пут ка Идеалу. Сличне мотиве проналазимо и у песми „Јачање”¹⁰

*Ко жуди да ојача свој дух
ѡреба да наѡусѡи свако ѡѡѡѡвање и ѡѡлераниѡносѡи.
Према неким законима да их задржи,
али већином да ѓази
и законе и обичаје и неодѡварајуће
уверење да наѡусѡи.
Мноѡо чему ће ѓа уживање научиѡи.
Разорноѡ неће се бојаѡи дела.
Од куће ѡола ѡреба да разруѡи.
Тако ће се морално развиѡи у мудросѡи.*

Како је Сеферис у расправи о грчком стилу забележио, Кавафи је говорио да стваралац треба да разори сопствено биће зарад стваралаштва. Још једном Кавафи наглашава да пред Уживањем нема повлачења, оно субјекта чини мудријим и управља га на сигуран пут ка Идеалима. На том путу нема самилости, поворка истомишљеника гази све пред собом зарад остварења циља.

У песми „Опасно”¹¹, све већ наведено можемо потврдити:

*Рече Мирѡија (сиријски сѡудениѡ
у Александрији, за време владе
царева Консѡаниѡа и Консѡаниѡија;
једним делом ѡаѡан, друѡим хриѡћанин):
„Очајан ѡринѡиѡима и учењем,
својих се сѡрасѡи нећу бојаѡи као кукавица.*

¹⁰ Исто, 180.

¹¹ Исто, 55.

*Прејусџићу њело уживањима,
 свим оним задовољствима из снова,
 најсмелијим љубавним жељама,
 необузданим њоривима крви, без
 и најмањеџ сџраха, јер чим ми се њојави жеља –
 а она ће се њојавијџи, очајан,
 као џићо ћу бијџи њринцијџима и учењем –
 у џим њресудним њренуцима ојџџи ћу наћи
 да ми је дух, као и раније, аскејџски.”*

Ове песме веома су значајне за расправу о љубави у Кавафијевој поезији и његовом нагласку на чулном задовољству. Позивање на кршење закона било је храбро за његово време, јер се могло протумачити као позив на делање против социјалног и моралног реда. Међутим, иако уопштено пише о законима и обичајима, врло је специфичан када је реч о чулном задовољству. Године 1902, у једној белешци записао је да је развратност извор величанствености, што појачава присуство субјективног и интимног у овим песмама. У песми „Јачање” очигледно је да жели да поручи да чулно задовољство јача дух. „Песма ’Опасно’ појавила се касније, 1911. године, представљајући проблем са незнатно другачије тачке гледишта. Као да у њој Кавафи покушава да изнова представи проблематику.”¹² „Опасно” употпуњује смисао песме „Јачање”, док обе расветљавају мотив уживања у Кавафијевој песми у прози. Аскетски живот у песми „Јачање” и живот посвећеног војника у „Батаљону Уживања” незахвално је стављати у контекст чулног, али оно што песник покушава да каже је да на овом путовању треба остати чисто срца и без гриже савести, у супротном, сузбијање жеље и опирање сугестивном тону који је присутан у прозном исказу, али и у две наведене лирске песме, може довести субјекта до пропасти и смрти, те он ни по коју цену не сме одбити понуђене емоције, чак и ако оне могу проузроковати несрећу.

„Батаљон Уживања” садржи бодлеровске елементе. Поред мотива поворке гоњене силом већом од човечанске, као у Бодлеровој „Свак своју химеру”,¹³ Кавафи у Уживању види непрекидно весеље које исцрпљује, али и опија. За Бодлера, у песми „Опијајте се”, увек је прави тренутак за уживање у вину или у поезији јер је време човеков најгори непријатељ, од њега се не да побећи и крај је неумитан, стога нема места пропуштању прилика. Морамо схва-

¹² Carmen Capri Karka, *Love and the symbolic journey in the poetry of Cavafy*, *Eliot & Seferis*, Pella Pub Co, New York 1982, 39.

¹³ Све Бодлерове песме које су наведене у овом тексту превео је Борислав Радовић (*Париски сџлин – мале њесме у њрози*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999).

тити да су чисто задовољство и напетост живљења једина добра. Како у завршним строфама „Итаке” песник саопштава да је само путовање, а не његово одредиште, оно што сачињава нашу награду. Боље је бацити сидра тек кад постанеш стар и искусан, не очекујући да ти Итака дарује богатство. Али и поред све своје животности, ово је схватање у основи трагично. Премда по свом духу потврдно, оно је у исто време строго песимистичко, јер одбацује као узалудне све погодности које је човек изумео: вечност, ред, достојанство, апсолутно добро, морал, правду. „Ако рећи ’да’ нужности представља за нас једино средство спасења, човек је заиста биће достојно жаљења, па ипак, он постиже мрву достојанства поштено разматрајући свој неповољни положај и прихватајући га с храброшћу.”¹⁴

Песма у прози „Бродови” аутопоетична је и веродостојно осликава Кавафијев положај у грчкој књижевности. Већ је било речи о томе да Кавафи у почетку није био добро прихваћен од стране грчке публике, а у овој песми у прози он нам говори и зашто. Иако Питер Џефриз овај Кавафијев покушај види као претенциозно наметање песника који жели да нас увери у своју генијалност и да себе постави изнад осталих савременика, Кавафи у читаоцу успева да пробуди разумевање и кроз алегоричну слику представи један од већих проблема, а то је проблем рецепције. Пре свега, покушава да представи пут суптилне и крхке идеје до папира у процесу настајања песме. Затим представља проблем инспирације, идеја ће нестати и никада се мисао неће вратити у истом облику. Наредни проблем је проблем цензуре и критике друштва које стваралаштво држи под стегом, те оно што песник жели да пренесе на папир често мора бити одбачено као могућност, да не би био осуђен. Песник своје идеје доживљава као опијајуће, пореди их са вином пуног укуса, а своју сферу стваралаштва са континентом са благороднијим температурама. Суптилно истиче да други песници покушавају да на свет донесу идеје сличне његовим, али под велом традиције оне не могу имати пуноћу израза и увек се чине „разводњеним”. Добро вино за одабране гозбе је његова поезија коју он успева да „прокријумчари” до читалаца, наизглед пишући о прихватљивим темама, док у њих дубоко тка њихов прави мисао и, иако не толико експлицитно како би он желео, добар део идеје успева да се одржи и пренесе поруку. Песник на крају жали што је правих песника мало, али истиче да су такви песници незаборавни, и да заувек остављају траг у души читалаца.

¹⁴ Питер Бин, *Три генерације грчких њисаца. Увод у дело Кавафиса, Казанцакиса, Рицоса*, Карпос, Београд 2006, 57.

У песми „Бродови” субјекат је свестан да за њега постоји разумевање негде на свету, да ће његова идеја наћи пут, док у лирској песми „Град” песник каже да, ако у тако малом кутку света не успеш, нећеш успети нигде другде, описујући скученост и немогућност развитка у оном правцу у коме би песник желео. У „Бродовима” видимо да је самосвест песникова на вишем нивоу, као да се издигао изнад средине, свестан да је грчко песништво превише мало за његову широку и слојевиту мисао, која је за песника, као и за бродове, понекад терет. Поново проналазимо бодлеровске елементе. У Бодлеровим песмама у прози „Уметничково Confiteor” и „Лука” наилазимо на сличну атмосферу, не само зато што је у питању поморски елемент већ и због устаљености овог мотива у Бодлеровој поезији. Лука која представља смирај, одмор од вечитог лутања, путовања, трагања за идеалом и бродови који под мирним небом песнику не дају мира и позивају га на путовање. Оба песника теже ка богаћењу својих мисли, код обојице се у поезији и прозним исказима јавља учестали мотив путовања, симболишући неиспуњену жељу за бекством и откривањем нових простора. Код Кавафија се јавља чежња за путовањем, његове песме „говоре о различитим облицима заточеништва, неоствареним жељама за бекством и ослобађањем, спољашњим и унутрашњим конфликтима итд.”¹⁵

Уприште за поређење проналазимо и у Игоовој песми „Крај немирних вала...”¹⁶, где је у поређењу бога и мора, а човека и брода представљена немогућност да човек, ношен морем, мења своју судбину. Тако и Кавафијеви бродови, будући да симболизују песника, не могу много да промене токове инспирације. Желели бисмо да истакнемо мотивску повезаност „Бродова” и песме „Следећи, молим” („Next, please”) Филипа Ларкина. Оба песничка субјекта са жељом ишчекују да брод споро уплови у њихову луку, са собом носећи изненађења. Ларкин се у својој песми нада да, пошто дуго чека, мора да заслужије добре ствари и лепе промене. На крају завршава у далеко више песимистичном маниру од Кавафија, закључивши да је смрт неминовност:

*Само нас један брод итражи, црних једара,
Вукући за собом, иако незнан нама,
Тицину огромну и без ијица. У бдењу њеноме
Воде нији' множе се, нији' ломе.*¹⁷

¹⁵ С. С. Karka, нав. дело, 20.

¹⁶ „Un jour je vis, debout au bord des flots mouvants”, прев. Коља Мићевић.

¹⁷ У оригиналу, строфа гласи: Only one ship is seeking us, a black- / Sailed unfamiliar, towing at her back / A huge and birdless silence. In her wake / No waters breed or break. Превела ауторка есеја.

Када је реч о последњој Кавафијевој песми у прози, „Одежде”, с лакоћом ћемо увидети један детаљ Кавафијеве поетике који Патрик Битон назива *фундаменталним*¹⁸, а то је истраживање природе времена и његове повезаности са уметношћу и сећањима. Песнички субјекат увек је пун жеље коју прикупља у самоћи, окружен зидовима које су други људи изградили, живећи тако затвореним животом. У трагичном, немом хероизму, песник се врло често труди да говори „не” сећањима, али за разлику од песме „Батаљон Уживања”, где позива на излазак из кућа и на отварање прозора како би се продрло у спољашњост и како би дошло до ослобођења, он се у песми „Одежде” враћа, остаје окружен зидовима, неспособан да се отргне самоћи и животу сатканом од сећања. Реконструкција је веома чест песнички поступак који Кавафи користи, и то не само у својој историјској поезији, где се овај поступак највише уочава, већ га можемо приметити и у „Одеждама”. Сећања произишла директно из искуства песничког субјекта не делују наметнуто нити испровоцирано, већ долазе добровољно.

Песма „Одежде” је песма о животном искуству. Иако се сматра да је песма написана између 1894. и 1897, дакле када је песник могао имати између тридесет и једне и тридесет и четири године, он се увелико припрема на умор и живот саткан од сећања. За Кавафија, одећа азурна симболизује његову младост, раздобље овенчано моћи и славом, док одећа црвена, коју назива најлепшом од свих, представља пуноћу живота, зрелост и страст, а одећа бледожута¹⁹ старост и лагано гашење живота. Потом се Кавафи враћа на избледеле нијансе азурно плаве боје, како би нагласио пролазност живота и немогућност повратка у младост.²⁰

Окер-браон нијансом Кавафи ће упечатљиво насликати песничку слику из песме „Дани 1908”, где присуствујемо препороду човека који са себе згрће избледело одело боје цимета и остаје потпуно наг, *бесирекорно диван, њраво чудо*, вративши се у младост и безбрижношћу осликано окружење.

Сећања на сва ова раздобља песник верно чува и враћа им се са побожношћу и очајањем. Читаву песму можемо посматрати као алегорију живота, од периода у највећем напону снаге до оног

¹⁸ Roderick Beaton, „Cavafy and Proust”, *Grand Street*, vol. 6, no. 2, winter 1987, 131.

¹⁹ Избор речи *бледожуџа* долази од грчке речи κίτρινος, што значи жут, али се може јавити и у значењу бледила.

²⁰ Док у песничтву Георга Тракла, на пример, наилазимо на релације боје–стадијуми живота („Ноћу”, „Рондел”) које се крећу у распону од плаве, ка црвеној, до златне, а затим опадају у спектру ка бојама смеђим, а затим поново плавим.

тренутка када субјекат ишчезава, уморан од тог празника који зове животом.

У овој прозној песми свечана одећа смештена у скупоцени ковчег од ебоновине представља медијум, спону између песника у старости и минулих дана. У Малармеовој песми у прози „Лула”²¹, дим из припаљене луле води песника назад у Лондон и доноси му сећања из тог периода, када је тамо и боравио, 1863. године. Велики је број Кавафијевих песама посвећен затвореном простору, собама, људима које је уочавао на улици, у гомили, што изазива ефекат сећања подстакнут предметом или детаљем из свакодневног живота. Свакако, предмети као медијуми врло су чести у поезији, код Кавафија се јављају још у виду фотографије („Из Фиоке”, „Тако”), просторије („Поподневно сунце”, „Прозори”), али често су и људи они који у песнику буде сећања („У позоришту, „На степеницама”, „Суседни сто...”). Кавафи остаје стари песник, који живи од сећања. „Како су године пролазиле, а Кавафијеве чулне жеље постајале осујећене прикрадањем старости, једнако као и хришћанским моралом и грађанским обзирима, песник је откривао све већу утеху у сањаарењу о протеклом добу слободе и задовољења.”²²

Није могао да размишља о старости спокојно. „Гледао је на старење као на трпљење живота у чамотињи и јаду, при чему истовремено стрепи да не изгуби такав живот.”²³

*И са љрезиром љрема бедној сџаросџи
размишља како се мало радовао ѓодинама
када је имао и снаѓу, и речийосџи, и лејоџиу.*

*Зна да је осџарио јако; џи осећа, џи види.
А иџак оно време кад је био млад изгледа му
као јуче. Како краџак инџервал, како краџак инџервал.
(...)*

*Сећа се сџрасџи које је ѓуџио; а колику је
радосџи жрџивоао. Њеѓову разборийосџи неразумну
свака изѓубљена љрилика сада исмева.”²⁴*

Кавафијева песма у прози, иако неупоредиво мање прихваћена од његове лирске поезије, свакако има своје чари. Одише чистином и једноставном јасноћом казивања, али та једноставност не указује на наиван и упрошћен стил, већ на алегоричну протка-

²¹ Стефан Маларме, *Песме*, прев. Коља Мићевић, БМГ, Београд 2001, 133.

²² П. Бин, нав. дело, 22.

²³ Исто, 16.

²⁴ К. Кавафи, нав. дело, „Старац”, 86–87.

ност наративног карактера и на намерну сатиру друштва које га је окруживало. На луцидан начин песник се креће ка својој само-спознаји. Он храбро прихвата свој положај, спреман је да се суочи са проблемима стваралаштва и живота, те о њима и пише. Ништа не прикривајући, нити патетично апострофирајући, избегава клише и вешто позива на рушење табуа, како у стваралаштву (песма „Бродови”), тако и у животу („Батаљон Уживања”).